

Rezultati istraživanja Porođaj tokom pandemije /

Kvalitet nege porodilja i novorođenčadi za vreme Covid-19 pandemije

Istraživanje *Porođaj tokom pandemije* istražuje iskustvo porođaja za vreme COVID-19 pandemije i pokazuje kakva je bila pripremljenost, kvalitet i prilagodljivost zdravstvene službe za porodilje i novorođenčad na novonastale uslove, kao i kakva iskustva su porodilje imale. Mnogi nalazi ove studije su alarmantni i pozivaju na hitnu akciju.

Cilj istraživanja *Porođaj tokom pandemije* je poboljšanje kvaliteta porodiljskih usluga u evropskom regionu Svetske zdravstvene organizacije i ono se zasniva na standardima Svetske zdravstvene organizacije za poboljšanje kvaliteta bolničke nege porodilja i novorođenčadi.

Istraživanje je deo međunarodnog projekta IMAGINE EURO (Poboljšanje nege porodilja i novorođenčadi u evropskom regionu) koji vodi Pedijatrijski institut Burlo Garofolo (IRCCS Materno Infantile Burlo Garofolo) iz Trsta u Italiji, jedan od vodećih svetskih istraživačkih centara i kolaborativni centar Svetske zdravstvene organizacije za zdravlje porodilja i dece. Projekat IMAGINE EURO se sprovodi u ukupno 19 evropskih zemalja, a organizacija Centar za mame je partner za Srbiju za istraživanje iskustava porodilja. Projekat i dalje traje, rezultati se još uvek skupljaju u svim zemljama pa porodilje iz Srbije mogu još uvek podeliti svoje iskustvo popunjavanjem upitnika na <https://redcap.burlo.trieste.it/surveys/?s=9JPANHRCLP>
U toku projekta planirani su brojni naučni radovi, na međunarodnom, regionalnom i nacionalnom nivou, koji se oslanjaju na podatke dobijene istraživanjem.

Rad zasnovan na prvim rezultatima istraživanja objavljen je nedavno na sajtu regionalnog izdanja časopisa Lancet-a za Evropu, a naći će se i u februarskom broju štampanog izdanja časopisa Lancet. Časopis Lancet je naučno recenzirani časopis iz polja medicine i jedan je od najstarijih, najpoznatih i najprestižnijih medicinskih časopisa u svetu. Objavljeni naučni rad pod nazivom "Kvalitet nege porodilja i novorođenčadi u zdravstvenim ustanovama u vreme porođaja

tokom pandemije COVID-19: onlajn anketa koja istražuje perspektive majki u 12 zemalja evropskog regiona SZO” na engleskom je dostupan [ovde](#). U njemu su analizirani rezultati iz 12 zemalja - Italije, Švedske, Norveške, Slovenije, Portugalije, Nemačke, Rumunije, Francuske, Hrvatske, Luksemburga, Španije i Srbije. Podaci koji slede dolaze iz tog prvog rada objavljenog u časopisu Lancet.

U onlajn istraživanju su učestvovalе žene (18+) koje su se porodile nakon 1. marta 2020. godine, a analizirani su podaci 21.027 žena koje su ispunile kriterijume. Podaci su prikupljeni u periodu od 2. septembra 2020. do 15. marta 2021. godine.

Među onima koje su iskusile trudove, 41,8% imalo je poteškoća u pristupu prenatalnoj nezi, 62% nije bilo dozvoljeno da imaju pratnju po izboru, 31,1% je dobilo neadekvatnu podršku za dojenje, 34,4% je izjavilo da zdravstveni radnici nisu uvek koristili zaštitnu ličnu opremu, a 31,8% je ocenilo broj zdravstvenih radnika kao „nedovoljan“. Epiziotomija je urađena u 20,1% slučajeva i po zemljama je taj raspon jako veliki, od 6,1% do 66% spontanih vaginalnih porođaja, a pritisak fundusa primenjen je u 41,2% instrumentalnih (uz primenu forceps ili vakuuma) vaginalnih porođaja. Pored toga, 23,9% žena smatra da se prema njima nije postupalo dostojanstveno, 12,5% je pretrpelo fizičko, verbalno ili emocionalno zlostavljanje, a 2,4% je dalo mito.

Većina rezultata bila je značajno lošija kod žena koje su se porodile carskim rezom pre nego što su iskusile trudove (hitni ili carski rez po izboru).

Detaljnije analize su potvrdile značajne razlike među zemljama, pri čemu su Hrvatska, Rumunija, Srbija pokazale značajno niži nivo primene standarda nege porodilja i novorođenčadi koje je razvila Svetska zdravstvena organizacija nego, recimo, Luksemburg koji je pokazao značajno veći nivo poštovanja tih standarda u odnosu na ukupni uzorak. Mlađe žene i one koje su rodile carskim rezom takođe su prijavile iskustvo značajno nižeg kvaliteta nege.

Ovo je prva studija sprovedena u više zemalja koja istražuje percepciju žena o kvalitetu

zdravstvene zaštite u vreme porođaja u zdravstvenim ustanovama, širom evropskog regiona Svetske zdravstvene organizacije tokom pandemije COVID-19, koristeći sveobuhvatan skup mera kvaliteta zasnovanih na standardima Svetske zdravstvene organizacije. Studija je prikupila podatke iz 12 zemalja evropskog regiona Svetske zdravstvene organizacije i istakla da su, čak i u zemljama s višim životnim standardom, tokom prve godine pandemije COVID-19, mnogi aspekti kvaliteta nege porodilja i novorođenčadi bili ispod standarda, a posebno oni koji se odnose na brigu s poštovanjem i dostupnost resursa.

U Srbiji se tokom pandemije pokazala veoma niska primena standarda kvaliteta nege porodilja i novorođenčadi, kako u svakoj pojedinačnoj oblasti istraživanja (pružanje nege, iskustvo nege, resursi i promene usled pandemije Covid-19), tako i u odnosu na ukupan uzorak, ali i u odnosu na druge zemlje. Neretko je među ženama koje su ukazale na nedostatke u ovom istraživanju najveći procenat porodilja iz Srbije. Pa tako, od žena koje nisu dobile lekove za ublažavanje bolova tokom porođaja, najveći broj, 46,2%, je iz Srbije, a najmanji 6,4% iz Francuske. Od žena koje nisu dojile odmah nakon porođaja, 69,9% ih je iz Srbije, 4,7% iz Luksemburga. U Srbiji, kod žena koje su imale hitni carski rez pre nego što su iskusile trudove ili carski rez po izboru, čak 48% novorođenčadi nije bilo isključivo dojeno na otpustu iz porodilišta.

Od žena koje su imale trudove, i koje nisu imale slobodu kretanja tokom trudova najveći broj njih 68,2% je iz Srbije, a najmanji broj njih 7,9% je iz Norveške. Od 53,6% žena nije tražen pristanak za upotrebu instrumenata (forceps ili vakuum) pri vaginalnom porođaju, od 69,2% u Srbiji, do 40% u Rumuniji.

Od ispitanica koje su se požalile da nisu imale mogućnost izbora vezano za svoju negu i lečenje, 77,2% je u Srbiji, a 21,7% u Luksemburgu.

62% porodilja nije moglo da ima pratnju po izboru na porođaju, od čak 99% u Srbiji, do 12,6% u Španiji.

U segmentu pitanja o dostupnosti ljudskih i fizičkih resursa, u grupi onih koje su iskusile trudove, čak 45,3% žena nije informisano o mogućim alarmantnim kliničkim znacima za porodilje (npr. preobilno vaginalno krvarenje, teškoće pri mokrenju, teškoće pri disanju) od strane medicinskog osoblja, i to od 75,1% u Srbiji, do 28,7% u Portugaliji.

Da čišćenje soba nije bilo redovno i odgovarajuće, odgovorilo je od 24,1% žena iz Srbije, do 1% žena iz Luksemburga.

Na neadekvatno očišćena, opremljena i pozicionirana kupatila ukazalo je od 48,7% žena iz Srbije, do 1,8% žena iz Luksemburga.

Od onih koje su se suočile s nekom vrstom prepreke za pristup ustanovi u kojoj su vodile trudnoću, (npr. logističkom, finansijskom, zbog izolacije, nedostatka brige o deci kod kuće...), najviše ih je iz Srbije, 50%, a najmanje iz 24,1% iz Francuske.

Među ženama koje su se žalile na neadekvatnu reorganizaciju soba za porođaje, 70,5% ih je iz Srbije, a 16,5% iz Luksemburga. Na neadekvatnu reorganizaciju bolničkih soba ukazalo je od 72,4% ispitanica iz Srbije, do 17,1% iz Francuske.

13,6% svih anketiranih se žalilo na nedostatak bar jednog funkcionalnog i lako dostupnog lavaboja za pranje ruku, sa sapunom i vodom, blizu ili u sobi, od 35,6% u Srbiji, do 3,4% u Sloveniji.

I među zemljama sa boljim rezultatima, u kojima je veći nivo primene standarda kvaliteta nege porodilja i novorođenčadi, majke učesnice su prijavile ozbiljne nedostatke. Na primer, u Luksemburgu, zemlji koja je u najvećoj meri ispunila standarde Svetske zdravstvene organizacije u ovoj studiji, 31,3% žena je bilo podvrgnuto pritisku na stomak (Kristelerov zahvat) pri instrumentalnom vaginalnom porođaju, od njih 42,2% nije zatražen pristanak pre vaginalnog pregleda, 12,8% je izjavilo da nije tretirano dostojanstveno, a 38,5% zapazilo je smanjenje kvaliteta nege porodilja i novorođenčadi zbog COVID-19 pandemije.

Očekivano, primećene su velike nejednakosti između zemalja Evropskog regiona Svetske zdravstvene organizacije. Ove nejednakosti su sistematske i moguće ih je sprečiti. Kreatori politika, istraživači i zdravstveni radnici su dužni, osim da poboljšaju opšte zdravlje stanovništva, i da smanje ili eliminišu razlike u zdravlju na osnovu geografije, rase/etničke pripadnosti, socioekonomskog statusa i drugih društvenih faktora.

ZAKLJUČAK

Pandemija COVID-19 predstavlja izazov svim zdravstvenim sistemima, a posebno je uticala na smanjenje kvaliteta nege porodilja i novorođenčadi širom sveta. Tokom pandemije, čak i među zemljama evropskog regiona Svetske zdravstvene organizacije koje u velikoj meri ispunjavaju standarde te organizacije, dokumentovano je pogoršanje ključnih indikatora, kao što su: smanjeno korišćenje zdravstvenih usluga za majke i novorođenčad, povećan broj mrtvorodenih, povećan broj medicinskih intervencija (više carskih rezova i indukcija porođaja, epiziotomija i pritisak na stomak), smanjeno prisustvo ili potpuno odsustvo porodice, slaba podrška za dojenje i pojačani anksioznost i stres majke.

Sposobnost zdravstvenog sistema da se nosi s pandemijom COVID-19 razlikovala se između i unutar zemalja tokom vremena. Mnoge institucije, organizacije i agencije su brzo reagovala i prepoznale važnost poštovanja odgovarajućih porodiljskih procedura i brigu o novorođenčadi, i pozvale na primenu nege s poštovanjem koja je usmerena na porodicu tokom pandemije COVID-19. Ipak, posebno u ranim fazama pandemije COVID-19, neprikladni protokoli za vođenje trudnoće, porođaja i postnatalna nega primenjivane su u mnogim okruženjima, a zabeležena su i kršenja ljudskih prava, kao što je nepotrebno odvajanje bebe od majke.

Čak i pre pandemije COVID-19, velika nacionalna istraživanja i drugi izvori ukazivali su na nedostatke u kvalitetu nege porodilja i novorođenčadi u zemljama evropskog regiona Svetske zdravstvene organizacije. Prema nedavnim izveštajima, dok je smrtnost majki sve ređa, do polovine takvih smrtnih slučajeva je povezano sa nestandardnom negom i stoga ih je moguće sprečiti. Slično tome, loš tretman žena tokom i nakon porođaja u ustanovama je dokumentovan i pre pandemije COVID-19.

Poznato je da neadekvatno upravljanje opcijama i uslugama da bi se zadovoljile zdravstvene i ljudske potrebe trudnica i porodilja i loš kvalitet nege mogu biti štetni za žene i njihovu novorođenčad, krše prava žena i novorođenčadi, odvrćaju žene od traženja zdravstvene zaštite u budućnosti i mogu imati implikacije na mentalno i fizičko zdravlje majki i novorođenčadi.

Rezultati za Srbiju nisu iznenađujući. Sa jedne strane, zdravstvenom sistemu je u svakoj zemlji bilo potrebno vreme da se adaptira na promene koje je donela pandemija, od kreiranja novog načina funkcionisanja, do toga da su postojeći resursi bili nedovoljni da zadovolje povećane potrebe. Na primer, anesteziolozi/kinje su delom bili nedostupni za davanje epiduralne anestezije zato što je veliki broj njih prebačen u kovid bolnice gde je potreba za njima bila prioritarna.

Sa druge strane, tretman porodilja u Srbiji je višedecenijski problem. Istraživanje [Sloboda rađanju](#) koje je Centar za mame sproveo 2015. godine takođe je pokazalo da porodilišta u Srbiji nisu prijatelji mama. Zaključak tog istraživanja je bio da je porođajni proces sličan onom u manufakturi, gde je važan samo finalni proizvod, a ne način na koji se do njega dolazi i da se osećanja i zdravlje žene, kako fizičko tako i psihičko, u potpunosti zanemaruju. Istraživanje Sloboda rađanju je pokazalo da svaka deseta žena koja su se porodila u porodilištima u Srbiji nikada više ne želi da rodi samo zbog iskustva koje je imalo u porodilištu.

Imajući u vidu prethodne i rezultate ovog najnovijeg istraživanja, krajnje je vreme da počnu u većoj meri da se primenjuju standardi nege porodilja i novorođenčadi, propisani od strane Svetske zdravstvene organizacije. To je sada i pitanje od nacionalnog interesa i mora biti deo budućih pronatalitetnih inicijativa za ovu i sve buduće Vlade.

Pandemija COVID-19 je nezamislivih razmera i svet je uglavnom bio nespreman da se suoči sa njom. Cilj ove studije nije bio da uporedi podatke pre i posle pandemije COVID-19, pošto uporedivi podaci nedostaju za većinu zemalja. Umesto toga, ova studija je imala za cilj da pruži opis kvaliteta nege porodilja i novorođenčadi tokom pandemije, koristeći sveobuhvatnu listu od 40 mera kvaliteta zasnovanih na standardima Svetske zdravstvene organizacije, koji mogu da se prate i porede tokom vremena. Mnogi nalazi ove studije su alarmantni i pozivaju na hitnu reakciju.

Postojeće nalaze potrebno je sada prevesti u odgovarajuće zdravstvene politike i planove za poboljšanje kvaliteta nege porodilja i novorođenčadi i smanjenje nejednakosti u ovom domenu širom evropskog regiona Svetske zdravstvene organizacije, uz naš fokus na Srbiju. Kreatori

politike na svim nivoima (pojedinačnih ustanova, nacionalnom, regionalnom, globalnom nivou) u zdravstvenom sektoru i drugim srodnim sektorima (npr. obrazovanje) treba da osiguraju visokokvalitetnu negu, zasnovanu na dokazima, pravednu i strpljivu, usresređenu i s poštovanjem, za svaku ženu, i tokom pandemije i nakon nje. Centar za mame je tu da usmeri i podrži sve napore da se do toga dođe.